

ԳԵԻՈՐԳ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

Գերագույն հոգեւոր խորհրդի անդամ,
իրավաբանական գիտ. դոկտոր,
Պրոֆեսոր, ՀՀ վաստակավոր իրավաբան

ՀԱՍԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Իբրեւ խոսքը պարզապէս հասարակական կամ պետական հայտնի գործ-չի մասին է, համեմատաբար դյուրին է արտահայտվելը, քանի որ սկզբունքորեն կարելի է թույլ տալ նաեւ որոշ զգացմունքային, անհատական դատողություններ, սակայն անասելի բարդ ու պատասխանատու է, երբ կամենում ես խոսք հնչեցնել հոգեւոր առաջնորդի, մի անհատի վերաբերյալ, որի պարագայում այնքան էլ հարիւր չէ ավանդական համընդհանուր լեզվով ու ոճով նրա մարդկային որակներին, հուզական ապրումներին, անգամ կատարած գործին անդրադառնալը, այս դեպքում նախընտրելի է համարվում միմիայն ճշգրիտ եւ սթափ խոսքը: Ինչեւէ, ուրախ եմ, որ ճակատագիրն ինձ պատեհություն է ընձեռել ոչ միայն հնարավորինս ի մոտո ճանաչելու Վեհափառ Տիրոջը, իր ուղղակի հանձնարարականներով ծառայելու Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցուն եւ իրականացվող համազգային նախաձեռնություններին, այլեւ հրապարակավ խոսելու Վեհափառ Տիրոջ առաքինությունների մասին՝ իր քահանայական ձեռնադրման հիսնամյակի առթիւ:

Հայ ժողովրդի պետականության բացակայության պայմաններում աննախադեպ մեծ դերակատարում է ունեցել Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին: Ըստ էության, Հայ Եկեղեցին, շատ դեպքերում փոխառելով պետական մարմիններին բնորոշ գործառնություններ (հատկապէս պետականության ձեւավորման սկզբնական փուլերում), իրականացրել է համազգային կեցության կանոնների ձեւավորումն ու դրանց պահպանման նկատմամբ վերահսկողությունը:

Հայ ազգին, ցավոք, չի հաջողվել խուսափել մարդկությանը հայտնի գրեթե բոլոր արհավիրքներից ու աղետներից: Հզոր ռազմական ներուժ եւ կայացած քաղաքակրթություն ունեցող բազում երկրներ ի զորու չեն եղել դիմակայելու ավերիչ մարտահրավերներին եւ, ի վերջո, կործան-

վել են: Հայ ազգի գոյատևման ակունքները սկիզբ են առել քրիստոնեական ուսմունքի հենքով ձեւավորված ամուր ու հուսալի ազգային արժեհամակարգից, իսկ այդ գործում վճռորոշ դերակատարում են ունեցել իրական առաջնորդները:

Ինքնին հայ ազգի արժեհամակարգը ամուր է, առաջագեմ ու կենսունակ, եւ արժանավոր առաջնորդների պարագայում մենք ունեցել ենք կուռ հասարակություն եւ ի գորու ենք եղել հարեւանների հետ ձեւավորել արժանապատիվ բարիդրացիական հարաբերություններ: Ընդ որում, ապիկար առաջնորդների վարած ապազգային քաղաքականության հետեւանքով ոչ միայն ունեցել ենք մարդկային եւ տարածքային զգալի կորուստներ, այլեւ անհարկի կասկածի տակ են դրվել ազգային որակները, խորացել է պառակտումը, ներազգային թշնամանքը:

Երեւի թե ոչ մի ազգի կենսական գոյության խորապատկերում եկեղեցին չի ունեցել այնքան մեծ նշանակություն, որքան հայ ժողովրդի կյանքում, ինչը թելադրված է եղել նաեւ դարեր շարունակ պետականության բացակայությամբ: Դրանով է պայմանավորվել Հայ Առաքելական Եկեղեցու կարեւոր առաքելությունը: Ըստ էության, Հայ Եկեղեցին մեկտեղել է կրոնական կենտրոնի եւ աշխարհիկ իշխանության գործառույթները, ինչը թույլ է տվել գոնե նվազագույն չափով պահպանելու պետական իշխանության տարրերը:

Համարժեք ընկալելով Հայ Եկեղեցու իրական ազդեցիկ դերակատարումը՝ թշնամին մշտապես թիրախավորել է ազգային կրոնական հավատքը եւ այդ հավատքի խորհրդանիշ Հայ Եկեղեցին: Եւ այս տեսանկյունից ներկայիս շրջափուլը ոչ միայն բացառություն չէ, այլեւ առանձնանում է Հայ Առաքելական Եկեղեցու նկատմամբ աննախագեյ ոտնձգություններով: Խղճի եւ կրոնի ազատության քողի տակ, գերազանցապես թուրքական ծագում ունեցող կամ առնվազն թուրքական աջակցությունը վայելող արտաքին գերհզոր ուժերը ջանք ու եռանդ չեն խնայում սասանելու ազգային հիմնարար արժեքներից ու հիմնասյուներից առավել առանցքային՝ Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու հիմքերը: Գործի են դրվել բոլոր հնարավոր ու անհնարին հնարքները, ֆինանսական հսկայական միջոցների ներդրմամբ ստեղծվել է հակաեկեղեցական տարաբնույթ հասարակական շարժումների մի անասելի համակարգ, որում ներգրավված են հազարավոր մակաբույծներ: Վիճակն էլ ավելի է վատթարացել ազգային պետական իրավասու մարմինների եւ պաշտոնյաների կողմից

վարվող խոցելի քաղաքականությունը, երբ անխուսափելի են դարձել ոչ միայն անխոհեմ հրապարակային հայտարարությունները, այլև Ազգային Եկեղեցու սահմանադրական կարգավիճակն անտեսող օրենսդրական նախաձեռնություններն ու իրավակիրառ գործունեությունը:

Եւ այսպես, Ազգային Եկեղեցին այսօր առավել, քան երբեւէ հարկադրված է իր սրբազան առաքելությունը կյանքի կոչել՝ հաղթահարելով ոչ միայն արտաքին, այլև ներքին լրջագույն խոչընդոտները:

Աստծու կամոք այս դժնդակ շրջափուլում որպես հոգեւոր առաջնորդ է ընտրվել եւ որպես Ամենայն Հայոց կաթողիկոս օծվել Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ-ն, ինչը մեծ բարեբախտություն է Հայ ազգի համար: Վեհափառ տիրոջ հետ իմ առաջին հանդիպումը եղել է դեռեւս 1994 թ., երբ Արարատյան թեմի առաջնորդական փոխանորդի կարգավիճակով փորձում էր սահմանադրագետների հետ լրջորեն քննարկել Ազգային եկեղեցի հասկացության սահմանադրաիրավական հիմքերը: Խնդիրն այն էր, որ 1995 թ. ընդունված Սահմանադրության շարադրանքում անտեսվել էր օրենսդրությամբ արդեն իսկ սահմանված Ազգային եկեղեցի եզրույթը, ավելին՝ իսպառ բացակայում էր Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցուն վերաբերող որեւէ կանոն: Մանրամասներին չանդրադառնամ, միայն նկատեմ, որ Վեհափառ Տիրոջ ջանքերով Սահմանադրության 2005 թ. փոփոխություններով հստակ ամրագրվեցին առանցքային դրույթներ՝ Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու՝ որպես Ազգային եկեղեցու սահմանադրական կարգավիճակի առնչությամբ: Հետագայում այս իրավական կանոնները առավել բովանդակային ու ընդգրկուն դարձան Սահմանադրության 2015 թ. փոփոխություններով: Հետագա տարիները ինձ համար հիշարժան էին այնքանով, որ Վեհափառ Տերն ստանձնել էր Հայ Եկեղեցու կանոնադրական հիմքերը համալիր կերպով վերանայելու խնդիր, որի իրագործման պատասխանատվություններից մեկն եմ եղել այս ողջ շրջանում: Միաժամանակ, նկատել եմ, որ Վեհափառ Տերն առանձնահատուկ հարգանք է տածել իրավունքի նկատմամբ եւ ձգտել է Հայ Եկեղեցու գործունեությունն ամբողջովին կառուցել ազգային օրենսդրության դրույթներին համահունչ: Հատկանշական է, որ հենց ինքն էլ առաջին անգամ իրագործեց Մայր Աթոռում իրավախորհրդատվական մշտական ծառայություն հիմնադրելու գաղափարը:

Վերադառնալով սույն ակնարկի նախաբանում արժարժված մտքին՝ հարկ եմ համարում նկատել, որ մեծագույն անհատներին առավել սպա-

ուիչ ու համարժեք գնահատում են սերունդները, սակայն մենք՝ Վեհափառ Տիրոջ ժամանակակիցներս, որ բարեբախտություն ենք ունեցել անձամբ ճանաչելու այդ մեծ հային եւ վայելելու նրա հետ հաղորդակցվելու գերագույն պատիվը, պարտավոր ենք ազնիվ լինել հետագա սերունդների առջեւ եւ հավաստիացնել, որ Վեհափառ Տերը ապրել, արգասավոր գործունեություն է ծավալել եւ շարունակում է այդ վեհ առաքելությունը հայ ժողովրդի պատմության աննախագեպ բարդ ու հակասական շրջափուլում: Եւ որքան էլ ներքին ու արտաքին հզոր ուժերը փորձում են, միջոցների մեջ խտրականություն չդնելով, թիրախավորել Վեհափառ Տիրոջը, նկատելի հաջողություն չեն արձանագրում եւ չեն կարող արձանագրել: Այդ ուժերը, որոնք հետապնդում են ազգային ինքնության եւ անվտանգության կարեւոր հենասյուները՝ եկեղեցին, պետականությունը, բանակը, լեզուն, մշակույթը խարխլելու նպատակներ, շատ լավ հասկանում են, որ դրանցից առաջնահերթը հենց Հայ Եկեղեցին է՝ իր անվերապահ առաջնորդ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կերպարով: Ուստի, քողարկելով իրենց իրական նկրտումները՝ եկեղեցական բարեփոխումների «ջատագովներին» կեղծ դիմակով փորձում են ամեն գնով թիրախավորել Վեհափառ Տիրոջը եւ հոգեւոր դասի՝ հանրային տիրույթում առավել գործուն ներկայացուցիչներին:

Հատկանշականն այն է, որ Վեհափառ Տերը խորապես տեղեկացված է Հայ Եկեղեցու առկա խնդիրներին եւ, հիրավի, հետեւողականորեն հենց ինքն է կանգնած դրանք արմատախիլ անելու նախաձեռնության կենտրոնում: Ընդ որում, եղած խնդիրները տարաբնույթ հնարքներով ուռճացնելու կամ ազնվագույն ու նվիրյալ հոգեւոր սպասավորներին հանիրավի վարկաբեկելու միջոցով Վեհափառ Տիրոջը որեւէ կերպ խանգարել պարզապես հնարավոր չէ: Այդ անառողջ ուժերին հունից հանում է հենց այն, որ իրական խնդիրները թափանցիկ կերպով բացահայտվում եւ արձագանք են ստանում անմիջապես Վեհափառ Տիրոջ օրհնությամբ:

Կարծում եմ, մեր պետականությունը մեծ հաջողություններ կհասներ, եթե պետական այրերը վերջապես սթափվեին ու ելակետ ընդունեին այն պարզ իրողությունը, որ ողջ հայության ներուժը կենտրոնացնելը եւ այն խիստ արդյունավետ ու նպատակային օգտագործելը բնավ անիրականալի երազանքներ չեն: Դա մի իրատեսական գաղափար կարող է դառնալ, եթե նույն այրերը կարողանան դրսևորել անհրաժեշտ խոհեմություն, առնվազն սահմանադրական հիմնադրույթներին հմայատաս-

խան հարաբերվել Հայ Եկեղեցուն եւ օգտվել Վեհափառ Տիրոջ համաշխարհային անգնահատելի բարձր հեղինակությունից ու միջազգային հանրային դեմքերի հետ ունեցած սերտ կապերից:

Բարեբախտաբար, ինչպես Հայրենիքում, այնպես էլ Սփյուռքում շատերը դա հրաշալի գիտակցում են եւ պատրաստ են սատար կանգնելու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, ղեկավարվելու նրա պատգամներով եւ խրատներով, քանզի այս մարդկանց չեն կարող պարզամիտ կեղծիքներով մոլորեցնել:

Իրավաքաղաքական բնականոն զարգացումների պարագայում սահմանադրաիրավական լրջագույն հենքով կարելի էր ակնկալել Հայ Եկեղեցու գործունեության առավել հստակ ու սպառիչ օրենսդրական կարգավորումներ, ինչը անշուշտ կնպաստեր ինչպես պետական իշխանության, այնպես էլ Հայ Եկեղեցու առջեւ ծառացած մարտահրավերների շուտափույթ հաղթահարմանը: Ակներեւ է, որ Սահմանադրության մեջ սոսկ «հայ ժողովրդի հոգեւոր կյանքում, նրա ազգային մշակույթի զարգացման եւ ազգային ինքնության պահպանման գործում» Հայ Եկեղեցու՝ որպես Ազգային եկեղեցու բացառիկ առաքելությունը ամրագրելով անհնարին է երաշխավորել ակնկալվող արդյունքները:

Պետություն եւ Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցի հարաբերությունների վերաբերյալ Վեհափառ Տիրոջ մտքերը խիստ փաստարկված ու տրամաբանական էին՝ պետական իշխանությունը միայնակ ի գորու չէ դիմակայելու ազգային ինքնության կայացմանը, ընդհանրապես պետության հզորացման առջեւ ծառացած մարտահրավերներին, մինչդեռ Հայ Եկեղեցու աշակցության պարագայում այդ հիմնախնդիրների լուծումը միանգամայն իրագործելի է: Մոտ երկու տասնամյակ ականատես եմ եղել Վեհափառ Տիրոջ հետեւողականության արդյունքում կյանքի կոչված այն բարդ քննարկումներին եւ գործնական նախաձեռնություններին, որոնք միտված էին հենց Պետություն եւ Հայ Եկեղեցի փոխհարաբերությունները՝ հռչակագրային հարթությունից խիստ գործնական մթնոլորտ փոխադրելու կարեւոր գործընթացին:

Շատ կարեւոր հարց է, թե ինչո՞ւ է թիրախավորվել Հայ Եկեղեցին, ինչո՞ւ է ժողովրդավարության սկզբունքների պաշտպանության պատրվակով հակաժողովրդական անթաքույց պայքար մղվում Հայ Եկեղեցու դեմ: Այս, ըստ էության, հակաքրիստոնեական եւ միաժամանակ օրինականության տարրական պահանջների ոտնահարմամբ ուղեկց-

վող գործողություններում բացահայտ ներգրավված են ոչ միայն խիստ կասկածելի հիմքերով գրանցված ու չգրանցված աղանդավորական կառույցները, անասելի մեծ չափերով օտարերկրյա ֆինանսավորմամբ սնվող ոչ պետական բազում կազմակերպությունների գործունեությունները, այլև երկակի համօրինակներով աչքի ընկնող միջազգային կազմակերպությունները: Ցավոք, Հայ Եկեղեցու հետ համագործակցելու եւ առնվազն Սահմանադրությամբ ամրագրված հիմքերով պատշաճ վարչարարություն իրականացնելու մղումներ չեն նկատվում նաեւ հայրենական պետական իշխանության համակարգում: Վերջինիս պաշտոնյաները, անգամ պարզագույն պատկերացում չունենալով կրոնական կառույցների, մասնավորապես Հայ Եկեղեցու առաքելության ակունքների եւ ակնկալիքների մասին, ոչ միայն զերծ են մնում Սահմանադրության հիմնադրույթները կյանքի կոչելուց, այլև ժամանակ առ ժամանակ իրենց թույլ են տալիս հավատացյալին ոչ բնորոշ անթույլատրելի, անպատեհ արտահայտություններ:

Նպատակահարմար եմ համարում մի անչափ առանցքային դիտարկում անել. եթե խնդիր դրվեր Երկրի ղեկավարների հետ անձնական շփումների միջոցով լուծել եկեղեցյանպաստ հարցերը, ապա դրանց ճնշող մեծամասնությունն անարգել կյանքի կկոչվեր: Սակայն հոգեւոր առաջնորդի համար վերջնական նպատակը երբեք գերխնդիր չի եղել, եւ բոլոր այն իրավիճակներում, երբ պարզ է դարձել, որ ակնկալվող արդյունքը ստացվելու է հազարամյակների ընթացքում անասելի դժվարություններով ձեռք բերված՝ Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու դարավոր բարի համբավը վնասելու գնով, միանգամայն արդարացիորեն եւ իրավաչափորեն անմիջապես դադարեցվել են հետագա զարգացումները:

Ինչ խոսք, վերը նշված արտաքին ու ներքին հակաեկեղեցական ուժերին մասամբ հաջողվել է հանրության մի որոշ հատվածի մեջ տարածել շփոթ ու անվստահություն, տեխնոլոգիական ժամանակակից խորամանկ հնարքներով հրամցնել տարաբնույթ կեղծ լուրեր, վարկաբեկել Հայ Եկեղեցու սպասավորներին եւ իրականացնել նմանաբնույթ այլ եղկելի քայլեր: Անհնար է անգամ համարժեք գնահատել երեք օր շարունակ Մայր Աթոռի Վեհարանի շենքը «խաղաղ ցուցարարների» կողմից գրավելու ու անարգել անկարգություններ թույլ տալու դեպքը:

Ցավոք, այդ անթույլատրելի միջոցների զինանոցում մերժելի չեն համարվել բարձրաստիճան հոգեւորականների նկատմամբ քաղաքական

հետապնդումները՝ անգամ ֆիզիկական բռնություններ գործադրելու միջոցով: Ընդ որում, շարժման առավել աշխույժ մասնակիցները ոչ միայն չեն ենթարկվել քրեական կամ գոնե վարչական պատասխանատվության, այլև կարճ ժամանակ անց նշանակվել են կրթական բարձրագույն հաստատությունների պատասխանատուներ:

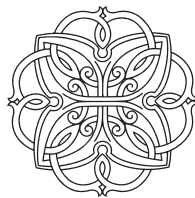
Ինքս, լինելով զգացմունքային մարդ, երբեմն դժվարությամբ եմ նման դեպքերում մնացել հավասարակշռվածության եւ զսպվածության սահմաններում, սակայն ինձ մշտապես հաճելիորեն զարմացրել է մեր Հոգեւոր Առաջնորդի հանդուրժողական քրիստոնեական պահվածքը: Մի մասնավոր օրինակ. Գերագույն Հոգեւոր Խորհրդում տարբեր, երբեմն իրարամերժ կարծիքներ էին հնչում այն հարցի շուրջ, թե ինչպես պետք է վարվել այն անձանց հետ, որոնք բացահայտ քարոզում են միասեռականություն եւ պահանջում, որ իշխանությունները եւ Հայ Եկեղեցին օրինականացնեն իրենց ամուսնաընտանեկան հարաբերությունները: Նույնիսկ առաջարկվեց այդպիսիների համար արգելափակել Եկեղեցու մուտքը: Վեհափառ Տերը, համբերատար լսելով բոլորի կարծիքները, իրեն բնորոշ ազդեցիկ տոնով հակիրճ պարզաբանեց. «Այդ մարդիկ եւս մեր զավակներն են, նրանք եւս մեր հոգեւոր խնամքի կարիքն ունեն, մենք չենք կարող նրանց առջեւ փակել Եկեղեցու դռները, ճիշտ հակառակը՝ մենք նրանց համբերատար պետք է Աստծու կամոք խոսքով եւ գործով բերենք ճշմարիտ ուղի: Միաժամանակ, չպետք է ընդօրինակենք կաթոլիկ այն եկեղեցիներին, որոնք եկեղեցական ծիսակատարությունամբ օծում են միասեռականների ամուսնությունը: Որքան էլ Հայ Եկեղեցու համար դժվարին ժամանակներ լինեն, մենք չենք կարող շեղվել ազգային-քրիստոնեական արժեքներից»:

Անշուշտ, Հայ Եկեղեցին ունեցել է բազում երեւելի հոգեւոր առաջնորդներ: Նրանցից շատերը ոչ միայն բարձր կատարելությամբ տիրապետել են զուտ եկեղեցական առաքելության բոլոր նրբություններին, այլև կարողացել են իրենց խորաթափանց մտքով եւ գործունեությամբ հնարավորինս անաղարտ պահել ազգային արժեհամակարգը, հավուր պատշաճի նպաստել ազգային ինքնության եւ հոգեւոր արժեքների պաշտպանությանը եւ երկրի անվտանգության երաշխավորմանը: Նրանցից շատերին վիճակվել է գործել հայ ժողովրդի ու հայկական պետականության համար անշափ դժվարին ու բարդագույն իրավիճակներում, նվաճողական ու ցեղասպան պատերազմների շրջանում: Եւ այս օրերին,

երբ մեր Երկիրը, հատկապես Արցախը գտնվում են աննախագեղ վտանգավոր շրջափուլում, իսկ հայրենի իշխանությունը առնվազն դրսևորում է անթաքույց անկարողություն եւ անձեռնհասություն, հընթացս անհարկի խոչընդոտներ է հարուցում Հայ Եկեղեցու բնականոն գործունեությանը, մեծ բարեպաշտություն է, որ հավատացյալ զավակներին առաջնորդում է հիրավի խորիմաստ ու սրտացավ մի անհատականություն՝ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Վեհափառ Տերը:

Որպես կրթական համակարգի ջատագով կամենում եմ ասելիքս եզրափակել կրթության խորհրդավոր էության առնչությամբ Վեհափառ Տիրոջ մտորումներից մեկով. «Ճշմարիտ կրթությունը թույլ է տալիս մարդկանց դուրս գալու սնահավատության, դաժանության, ատելության, նախապաշարմունքի՝ մարդկության բարգավաճ կյանքի հավերժական թշնամիների մոլթ քարանձավից»¹:

Մեր աղոթքներն ենք հղում առ Աստված՝ Վեհափառ Տիրոջ համար խնդրելով քաջառողջություն: Թող որ Ամենափրկիչը պահպանի նրան երեւելի եւ աներեւոյթ փորձություններից՝ պարգեւելով երկար տարիների կյանք՝ ի բարօրություն Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու եւ աշխարհասփյուռ հայության: Աստված Վեհափառ Տիրոջը թող պահպանի եւ օգնական լինի...

¹ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ, «Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի պատգամը Եկեղ 10-րդ համաժողովի բացման աղոթքին», «Էջմիածին», 2013, ժ., էջ 14: